

NİTELİKSEL BAĞLAMDA KADININ SİYASETTEKİ YERİ VE ANLAMI

Ahmet MUTLU*

ÖZET

Siyaset ve kadın tartışmalarındaki genel tespitlerden birisi, kadının siyasetin belirleyici bir aktör olmadığıyla ilgilidir. Siyaset, eril bir nitelik taşımaktadır. Bu durum, geleneksel toplumsal yapının yanı sıra modern siyasal düşünceden de kaynaklanmaktadır. Böyle bir sorunun çözümü için genellikle kadınların siyasette daha fazla sayıda yer alması gerektiği ileri sürülmektedir. Öte yandan kadının siyasette “niteliksel yeri” ile ilgili tartışmalar çok cılız biçimde yapılmaktadır. Oysa siyasetin eril karakterinin değişebilmesi için kadının siyasetteki niceliksel yeri kadar niteliksel yeri de tartışılmalıdır. Nitekim bu çalışmada da kadının siyasetteki yeri niteliksel bakımdan sorgulanmaktadır. Çalışma, literatür taramasına dayalıdır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Kadın, Eril Siyaset, Nitelikli Siyaset.

In Qualitative Context Women's Role And Meaning In Politics

ABSTRACT

One of the general determination in political debates and woman discussions is relevant to woman is not a decisive actor of politics. Politics carries a masculine qualities. This situation results from traditional social structure as well as modern political thought. To solve such a problem it is usually suggested that women should take place more in politics. On the other hand, discussions about women's "qualitative position" in politics are made in the very weak manner. However, in order to change the masculine character of the politics, women's qualitative position should be discussed such as women's qualitative position. Indeed in this study, women's position in politics is questioned in qualitative context. The study is based on literature review.

Key Words: Politics, Female, Masculine Politics, Politics Qualified.

GİRİŞ

Bugün kadının siyasetteki yeri daha ziyade “niceliksel” ölçütler üzerinden tartışılmakta, “niteliksel” tartışmalara fazla yer verilmemektedir. Gerçekten de ülkemizde öteden beri kadın-siyaset bağlamında yapılan toplumsal ve bilimsel tartışmalar ekseriyetle kadınların siyasette “% kaç oranında yer alabildiği”

* Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (ahmet.mutlu@omu.edu.tr)

üzerinden yapılmaktadır.[†] Öte yandan siyasette bir şekilde yer bulmuş olan kadının gerek siyaset yapma biçimi/yöntemi, gerekse halkın ondan beklediği “başarı” ölçütü maalesef “eril/erkek siyaset yapma biçimi”ni benimsemiş olmasıyla ilişkilidir. “Erkek siyasetçi”, “cesur kadın” vs. imgeleri, ülkemizde kadınların siyasetteki geleceğini ve başarısını belirlemektedir. Dolayısıyla siyaset-kadın tartışmalarındaki bu iki temel boyuttan hareketle, kadının siyasete nasıl bir nitelik kazandırdığı/kazandırması gerektiği hususu cılız bir tartışma konusu olmuştur.

Eril bir siyaset ikliminde, doğasına yabancılaşarak siyaset yapma eğilimindeki bir kadının, “kadın” olarak siyasete katılmış olması ne kadar anlamlıdır? Diğer deyişle, “siyasetin erkek dilini” benimseyen ve pratiğe aktaran bir kadının, siyasette olması ya da olmaması neyi değiştirir? Bu sorular çerçevesinde, bugün ülkemizde “kaç kadının siyasette olduğu” kadar kadınların “ne kadar kadınca siyaset yaptığı”nı da tartışmak gerekir. Aksi takdirde, bugün hâkim durumdaki çatışmacı, tekdüze, monoton ve şiddet yüklü siyaset biçimi ile bu değerleri yansıtan dil ve üslubun değiştirilmesi mümkün müdür? Dahası, farklı ve hassas bakış açıları ve duyarlı faaliyetleriyle kadınların siyasette aktif rol alması durumunda, toplumsal barışın ve haklara duyarlılığın gelişmesi söz konusuysa, böyle bir potansiyel neden harekete geçirilmesin? Bu noktada kadın siyasetçilerin, parti ayrımı yapmaksızın bir arada ittifak ederek, sorunun çözümü noktasında bir misyon üstlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışma, kadınların siyasete sayısal/niceliksel olarak daha fazla katılması gerekliliği üzerine değil, siyasetteki kadınların, Türk siyasetine kadına özgü bir dil ve üslup kazandırması gerekliliği üzerine kurulmuştur. Yukarıdaki temel sorular üzerine kurulmuş olan çalışmada öncelikle “eril siyaset”in genel ve ülkemize özgü nitelikleri ele alınarak, eril siyasetin kadınları siyasetten dışlaması hususuna değinilecektir. Çalışmanın temel sorunsalına altlık oluşturan bu irdelemeden sonra kadın siyasetçilerin neden-nasıl “eril siyasetin dil ve yöntemleri”ni kullandıkları/kullanmak zorunda kaldıkları ortaya konulacaktır. Daha sonra da kadınların siyasette kendilerini “kadın olarak gerçekleştirmeleri”ne neden ihtiyaç olduğu, bunun kadınların hangi özellikleri itibarıyla kurulması gerekliliği tartışılacaktır. Çalışma, literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilecektir.

[†] Son dönemde yapılmış bu tür tartışmalardan bazıları için bkz. (Negiz;Üçer, 2012); (Yaylı;Eroğlu, 2015); (Menteşe, 2014).

1. Modern Siyasal Düşüncede Kadın-Siyaset İlişisini Biçimlendiren Yaklaşımlar

Kadını siyaset alanında pasifleştiren ataerkil yaklaşımlar, genellikle “geleneksel toplumsal yapı”yla ilişkilendirilmekle birlikte, bu tür yaklaşımların modern siyasal düşünce içinde de üretildiği söylenebilir. Dolayısıyla “geleneksel yapıları” değiştirme hedefi olan, “modern düşünce”ye içkin bir yaklaşımdır.

1.1. Modern Siyasal Düşüncede Kadına Bakış

Siyasetin belirleyici aktörlerinin kadınlar değil de erkekler olması, uzun bir tarihselliğe sahiptir. Kadim ataerkil ideoloji, kadınların kamusal alanın dışına itilmelerini ve siyasete katılmalarını önlenmiştir. Doğa-kültür düalizmine göre ataerkil ideoloji, kadınları -doğurma özellikleri ve bedenlerinden dolayı- doğa ile özdeşleştirmiş, buna karşılık erkekleri, uygarlık ve kültürün yaratıcısı olarak kabul etmiştir. Böylece erkeklere kültür ve uygarlığı yaratmak, kamusal alanda otorite kullanmak ve yönetmek/siyaset yapmak rolü biçilirken; kadınlara da ev ve aile içinde kalıp çocuk doğurma rolleri yüklenmiştir (Berktaş, 2016). Dolayısıyla bu, sorunlu bir anlayıştır.

Sorunun köklerini yerleşik yaşama geçiş dönemlerine kadar götürmek mümkünse de bu sürecin, kurumsal olarak siyasetin ortaya çıktığı Antik Yunan’da başladığı söylenebilir. “Demokrasinin beşiği” olarak kabul edilen Antik Yunan’da demokrasi kültürü, kadınları, köleleri ve çocukları siyasetten dışlamaktaydı. Özgür kadınların vatandaş sayılmaması, kadınların –kadın oldukları için- kamusal alana girmeye ve kamusal alanı yönetmeye elverişli olmadıkları varsayımı üzerine kuruluydu (Berktaş, 2016). Bu anlayış, özde aynı kalarak, Ortaçağ sonrasında da geçerli olmuş, ancak seküler olarak ilk defa 17. ve 18. yüzyıllardan itibaren, insan hakları, eşitlik, özgürlük söylemleriyle birlikte sorgulanmaya başlamıştır.

Yukarıdaki sürecin de etkisiyle, genellikle "kadını eve hapseden" egemen yaklaşım, geleneksel toplumsal yapının öngörüsü olarak dile getirilmektedir. Geleneksel yaklaşımda kadına biçilen rol, genel olarak evle sınırlandırılmış “aile içi faaliyetleri” kapsamaktadır. Erkek ise daha çok ev ve aile dışı faaliyetleri üzerine almıştır. Dolayısıyla bu yapı içinde erkeğin siyasetle uğraşması olağan kabul edilmektedir (Boztaş;Kutlu, 2014: 139). Esasen geleneksel yapıya atfedilen bu “rol dağılımı”, ilginç biçimde “modern siyasal düşünce”ye de egemendir.

17. ve 18. yüzyıllar, kadının toplumsal konumunun sorgulanmaya başladığı yüzyıllar ise de bu sorgulama başlarda kadının erkek gibi “birey” olması üzerinden

yapılan bir sorgulama değildi. Bu yüzyıllarda kadınlar, erkeklerin yükselttiği “eşitlik, özgürlük ve kardeşlik” değerleri için mücadele etmiş olmalarına rağmen daha sonra bu kardeşliğin, “erkek kardeşlik” olduğunu anladılar. 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’ndeki “insan” kavramının aslında “erkek” anlamına geldiğinin farkına varan kadınlar, daha sonra bunun kendilerini de kapsamı için mücadele ettiler. Fransız Devrimi boyunca son derece aktif olan kadınlar, devrimden kısa bir süre sonra, bilinçli bir biçimde susturuldular. Nitekim devrimin aktif kadınlarından birisi olan Olympe de Gouges, daha sonra Meclisin çıkardığı “Erkek ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”ne cevaben yazdığı “Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” nedeniyle 1793’te giyotine mahkûm edilmiş, mahkeme, idam gerekçesini şöyle açıklamıştır: “Kendi cinsine yaşaymayacak şekilde politikayla ilgilendiği için ve ölümü diğer kadınlara ibret olsun diye” (Berktaş, 2016).

Gerçekte kadın üzerinden eşitlikçi söylemlerin geliştiği 17. yüzyıl, modern siyasal düşüncenin de ortaya çıktığı dönemdir. Dolayısıyla bu dönemde kadının siyasetle ilişkisine yönelik anlayış ve tutumların, bu dönemin hâkim siyasal düşüncesine göre biçimlendiği söylenebilir. Çalışmada, modern siyasi düşünce içinde görüşleriyle belirleyici olan Thomas Hobbes, John Locke, Jean Jacques Rousseau ve Friedrich Engels’in kadın ve erkeğin rollerini nasıl belirledikleri ele alınacaktır.

18. yüzyıla kadar Batı siyasal literatüründe sivil toplum, politik toplumla eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Çaha, 2010: 21). Thomas Hobbes, John Locke, Jean Jacques Rousseau ve Friedrich Engels gibi modern siyasi düşüncenin dört düşünürü, kuramlarını sivil toplum üzerine dayandırır. Bugünkü siyasal pratikler, onu biçimlendiren sivil toplum kurgusu içinde kadına biçilen rolle yakından ilişkilidir.

Hobbes’a göre doğa durumunda kadınla erkek eşittir ve kadın, erkeğin sahip olduğu tüm özgürlüklere sahiptir. Toplumsal Sözleşme’yle birlikte aile ve evlilik, politik bir karakter kazanır ve aile içi ilişkiler toplumsal normlara göre düzenlenir. Sivil topluma geçişle birlikte ailenin reisliği ve dolayısıyla aile bireylerinin sivil toplum nezdinde temsili babaya geçer. Böylece erkek, ev reisliği boyutunu aşarak, ailenin “sivil (politik) toplum”daki sahibi ve efendisi olur. Hobbes’un kuramına göre evlilik ilişkisi, aslında sivil toplumda kimin hangi rolü üstleneceğini belirleyen politik bir ilişkidir. Erkekler kamusal alanda birbirleriyle toplumsal sözleşme yaparak sivil topluma geçerken, kadınlar özel alanda evlilik yoluyla kocalarıyla sözleşme yaparak onların uyruğuna girerler. Hobbes’a göre “her yerde toplumsal sözleşme, ailenin kadını tarafından değil, erkeği tarafından

gerçekleştirilir". Dolayısıyla Hobbes'un yaklaşımında devletin, politik otoritenin, pozitif hukukun, vatandaşlığın, hak ve yükümlülüklerin yer aldığı sivil toplum içinde, kadının yeri yoktur. Bu yönüyle Hobbes'taki siyasal düşünce, eril karakterlidir (Çaha, 2010: 27,28).

John Locke'a göre tarihsel bir olay olan sivil toplum, aileden sonra gelen bir topluluk yaşamıdır. Locke'un sivil toplum kurgusu, sivil toplumun modern toplumdaki tanımına oldukça yakındır. Locke, karı-koca ilişkisini "evlilik" ve "siyasal ilişkiler" olmak üzere iki boyutta ele alır. Erkek ve kadın sivil toplum öncesinde/doğal durumda eşit ve özgür oldukları için kendi istekleri ile bir birlik kurarlar, lakin bu birliğin siyasal bir kimliği yoktur. Evlilik, siyasal kimliğini sivil toplum içinde kazanır ve aile içi roller buradaki rollere göre tanımlanır. Buna göre sivil toplum içinde kadının mülkiyeti erkeğin nezaretine geçer. Karı-koca ilişkileri, sivil toplum içinde erkeğin lehine sonuçlanır ve aile birliğini kanunen erkek temsil eder duruma gelir. Aile içi hizmetler kadına ayrılırken, erkek ailenin sivil toplum içindeki yüzünü temsil eder. Açıktır ki Locke, evlilik ilişkisinde önce (doğal durumda) kadına erkekle eşit statü verirken sonra (sivil toplumdaki siyasi ilişkilerle) bu statüyü geri almaktadır (Çaha, 2010: 30-31). Dolayısıyla, Locke da tıpkı Hobbes gibi kadını siyasal toplumun dışına itmektedir.

Rousseau, sivil toplum içinde kadının konumuna "genel irade" perspektifinden yaklaşır. Genel İrade'nin kadın ve erkeğe yüklediği rolü şöyle vurgular: "*Yüce varlık (genel irade y.n), ... erkeğe sınırsız istekler vermekle birlikte, hem kendini hem de kadınları yönetme yeteneği vermiştir. Aşırı hırslarını iyi bir yönetime dönüştürmek için erkekleri rasyonalite ile donatmıştır. Kadını ise sınırsız isteklerden uzak tutmuş ve ondaki tevazu ve alçak gönüllülükle bu istekleri sınırlandırmıştır*" (akt. Çaha, 2010: 33). İlerleyen kısımlarda, reel siyasette kadının eril yöntemlere başvurmasına yol açan unsurlar incelenirken, esasen Rousseau'nun kadın ve erkeğe biçtiği rollerin gerekçelerinin, bugün de kullanılmakta olduğu görülecektir. Sivil toplum içinde aile birliğinin resmi sıfatını taşıyan erkek, kadına sadece zevki için bağlıyken, kadın zevke ilaveten ihtiyacı için de erkeğe bağlıdır. Rousseau'ya göre evlilik, erkeğe geleneksel babalık rolü yüklerken, kadına da erkeğe hizmet etme, ev işi yapma ve çocuk doğurma-bakma görevi yüklemiştir. Onun yaklaşımında erkek doğası, hemcinsleriyle eşit, arkadaşlarından bağımsız, bencil ve kendini dış dünyaya taşıyabilir nitelikleri haizdir. Kadın ise bağımlı, ikincil, kendini sadece erkeğin cinsel ihtiyacını karşılamaya adanmış, utangaç ve çekingen bir doğaya sahiptir. Hobbes ve Locke, kadın ve erkeğin kamusal alandaki

rollerini, ikisi arasındaki sözleşmeye dayandırırken; Rousseau bu rolleri, her iki cinsin doğasındaki farklılıklara dayandırır ve bu farklılıklara göre sivil toplumdaki rollerini belirler (Çaha, 2010: 33-2-34). Dolayısıyla Rousseau'ya göre kadın, istese de doğası nedeniyle siyasette başarılı olamaz.

Kadın-siyaset ilişkisi bağlamında modern siyasal düşüncenin bir başka düşünürü olarak Hegel'in görüşleri de önemlidir. En başından söylemek gerekir ki, Hegel'in sivil toplum tartışması içinde kadının rolüyle ilgili görüşü, yukarıdaki sözleşmeci düşünürlerden çok farklı değildir. Onun siyaset felsefesinde kadının yeri, kurgusundaki üç etik alandan birisi ve en yalını olan aile içinde formüle edilmiştir. Aile ilişkilerini aşarak sivil toplumsal alana, oradan da devlete varanlar sadece erkeklerdir. Kadınlar, tarihsel olarak kendilerini dış dünyaya taşıyacak olan akıl potansiyeline sahip olmadıklarından, aile içinde kalırlar. Hegel'de sivil toplum ve devlet, aklın bir ürünü olarak gelişir. Akıl ise erkeğin sahip olduğu bir güçtür. Kadın duygusal, erkeğe akıllı bir varlıktır. Kadın doğası, yakınlığı, doğallığı, özveriyi, şefkat ve sevgiyi barındırırken; erkek doğası, evrenselliği, uzaklığı, özgürlüğü, bencilliği ve ayrışmayı içerir. Bu nedendir ki kadının doğası, onun aile ile sınırlı kalmasını sağlarken, erkeğin doğası devleti gerçekleştirmesine ve yaşamını kamusal alanda sürdürmesine yol açar. Kadınlar, aile yaşamını aşır, kamusal alanda varlık gösteren “kavgacı bir ruha” hiçbir zaman sahip olamazlar. Oysa erkekler, isteklerini, arzu ve tercihlerini politikleştirerek, bunlarla bir iddia sahibi olurlar. Netice olarak kadınlar, kamusal alanda farklı istekler taşıyan, bu doğrultuda özgürlük peşinde olan bir özneye dönüşemezler (Çaha, 2010: 39). Açıktır ki, kadının siyaset yapabilme potansiyeli bakımından Hegel de Rousseau'yla aynı çizgide bulunmaktadır.

Anlaşılabacağı üzere modern siyasi düşüncenin önde gelenleri, kadın-siyaset ilişkisini, kadın-erkek ilişkileri üzerinden kurmaktadır. Bu bağlamda, 18. yüzyılın önemli kadın düşünürü ve ilk feministlerden Mary Wollstonecraft, modern dünyanın zorbalıktan arınabilmesi için yalnızca, “kralların ilahi hakları”na değil, “kocaların ilahi hakları”na da karşı çıkmak gerektiğini vurgularken (Berktaş, 2016), bir bakıma modern siyasi düşüncenin kurucu babalarını da eleştirmektedir.

1.2. Türkiye'deki Siyaset Sürecinde Kadına Tarihsel Bakış

Kadın-siyaset bağlamında Türkiye'de kadının durumuna bakıldığında, tarihsel olarak geçmiş Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem halinde ele

almak mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu'nda teokratik yapı, kadının sosyal yaşantısına katı sınırlamalar getirmiştir. Çitçi, İslam dininin kabul edilmesiyle birlikte kadının toplumda aktif özelliğini kaybettiğini ve eve kapandığını ifade eder. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren Bizans kurumlarının etkisi altında kalarak kadının hareme kapatılmasını da kadının toplumdaki yerini yitirmesinin temel nedenleri arasında görür (Çitçi,1982: 9) Bu durum, 1839 Tanzimat Fermanıyla yavaş da olsa değişmeye başlamıştır. Tanzimat'la başlayan bu değişim, II. Meşrutiyet'e kadar devam etmiş ve II. Meşrutiyet döneminde kadına, kadın haklarına ve kadınların siyasete katılımlarına yönelik çeşitli gelişmeler sağlanmıştır. Bu dönemden sonra kadınların, gerek dönemin iktidarının, gerekse derneklerin desteğiyle haklarını korumaya çalıştıklarını ve ülkede kadın konusunda fikir hareketlerinin oluşmaya başladığı görülür (Negiz;Üçer, 2012: 3-4).

Cumhuriyet'in kurulması sonrasında yeni bir toplumun ve kültürün temellerinin atıldığı bilinmektedir. Bununla birlikte, Cumhuriyet'i kuran kadro, Osmanlı'dan temel olarak iki gelenek devralmışlardır. İlki, geleneksel "devletçi" siyasal kültür, ikincisi ise modernleşme çabalarının bir unsuru olan "sivil toplum"dur. Cumhuriyet'in kurucu kadroları, sivil topluma değil, devlete önem vermişler ve bu bağlamda, modernleşme projesini gerçekleştirmek üzere devlete özel bir misyon yüklemişlerdir (Çaha, 2010: 134). Cumhuriyet döneminin kadını yücelten politikaları göz önüne alındığında, Osmanlı'dan devralınan otoriter ve kadını siyasal alandan dışlayan "devletçi siyasal kültür"ün benimsenmiş olması bir çelişki gibi görünse de bu dönemde kadının rejim için bir "sembol" olarak belirlenmiş olmasının anlaşılmasıyla çelişki ortadan kalkar.

Esasen Cumhuriyet dönemi kurucu eliti, toplumu modernleştirmek üzere otoriter politikalar geliştirmiş, otoriter politik aygıt yoluyla toplumu geleneksel değerlerden arındırmaya ve yerine modern değerleri ikame etmeye çalışmıştır (Çaha, 2010: 135). İşte Cumhuriyet dönemi kadının konumunun da böyle bir ideolojiye göre biçimlenmiş olduğu ve hatta bu ideolojinin kadının konumu üzerinden gerçekleştirildiği söylenebilir. Nitekim kadın konusuyla ilgili reformlar, gerçekte Türk toplumu ve Osmanlı-İslam geleneği arasındaki bağların koparılması için politik bir araç olarak kullanılmıştır. Bu nedenle kadınlar, Türk toplumunu "çağdaş medeniyetler düzeyine çıkarma" projesinin taşıyıcıları olarak formüle edilmiştir. Bu dönemde yeni kurulmuş başka devletlerde de olduğu gibi Cumhuriyet Türkiye'sinde kadın hakları alanındaki reformlar, modern uluslararası

sistemde yer edinme çabasının bir ayağı olarak görülmektedir (Çaha, 2010: 136-137).

Kadının “modernite projesi” için bir sembol olması nedeniyle Cumhuriyet dönemindeki kadın politikaları, Batı’daki uygulamalardan daha ileri görünür. Nitekim kadınlara anayasal seçme-seçilme hakkının verildiği 1934 yılı, çeşitli Avrupa ülkelerine göre oldukça erken bir tarih niteliği taşır. Dolayısıyla yukarıda değinilen modern siyasal düşüncenin Avrupa’da kadının siyaset alanında görece geç tarihlerde hak sahibi olması üzerinde etkili olduğu düşünülebilir. Türkiye’de ise yeni rejimin gerekleri nedeniyle farklı bir gelişme olmuştur.

Türk kadını, Cumhuriyet’le birlikte siyasal haklara kavuşmakla birlikte, siyasette kadın olarak kendisini var edebilmiş midir? Bir diğer deyişle, güç-iktidar ilişkisini içeren geleneksel siyaset anlayışı altında, kadınların bizzat “kadın merkezli” aktif siyaset yapmaları ile “oy vermekten/aday olmaktan” öteye gitmeyen pasif siyaset davranışından hangisi, hangi dönemlerde geçerli olmuştur? Esasen çalışmanın temel sorunsalını oluşturan bu sorular, Cumhuriyet dönemlerine göre değişiklik göstermektedir. Arat, “Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Rollerini: 1934-1980” adlı makalesinde, kadın milletvekillerinin, yukarıdaki bağlamda etkinliklerini şöyle değerlendirmektedir (Arat, 1987’den akt. Arı:1998: 547):

“Tarihsel olarak Türk parlamentolarında iki tip kadın temsilcinin ortaya çıktığını görüyoruz: Bilhassa kadınları ilgilendiren konulara eğilip, kendilerini kadınların temsilcileri olarak görenler ve parti temsilcisi olarak her çeşit konuya el atanlar. 1935 sonrası tek parti döneminde Atatürk ve arkadaşlarının isteğiyle meclise giren kadın milletvekillerinin konuşmalarını (konuşmaları y.n) kendilerini “kadınların temsilcisi” olarak algıladıklarını gösterir. ... 1960 sonrası dönemde kadın milletvekilleri artık ... kadın davalarını savunma ve temsil konusunda bir çaba göstermezler. Kadın erkek eşitliğinin sözcüsü değildirler. Siyasal görüşleri genel parti programları çerçevesinde belirlenmiştir.”

Anlaşılmaktadır ki çok partili döneme değin kadın milletvekilleri “kadın merkezli” siyaset yapabilirken, bu daha sonra eril siyasete göre biçimlenmiştir. Öte yandan bu tespitleri destekleyen güncel çalışmalar da yapılmıştır. Nitekim 19. Yasama döneminde (1991-1995) komisyon üyeliği, başkanlık divanı üyeliği ya da bakanlık gibi önemli görevlerde bulunmuş olan beş kadın milletvekillerinin

gerçekleştirdikleri etkinlikleri değerlendiren bir çalışmaya[‡] göre yapılan 41 konuşma veya kanun teklifinin sadece 8 tanesi kadın sorunlarıyla ilgili olmuştur. Bu da kadın milletvekillerinin ağırlıkla cinsiyet vurgusu olmaksızın siyasal etkinlikte bulduklarını ortaya koymaktadır (Arı, 1998: 543-551).

Kadın milletvekillerinin tarihsel olarak değişen “siyaset yapma eğilimleri”, siyasette “kadının kendisini gerçekleştirme” adına pek çok şey söylemektedir. Bu hususta öncelikle ülkemizde kısaca siyasal yelpazenin neden-nasıl oluştuğuna ve sonra bu siyasal yelpazenin geçerli olduğu siyasal iklimde “kadının rolü”nü çözümlenmek açıklayıcı olacaktır.

Ülkemizdeki Cumhuriyet sonrası siyasal eğilimleri, kaba hatlarıyla bir taraftan 1923’te cumhuriyeti kuran askeri ve bürokratik hâkimiyetin Cumhuriyet Halk Fırkası, diğer taraftan Demokrat Parti tarafından biçimlendirildiği söylenebilir. Bu iki hat sağ-sol, muhafazakâr-liberal, devletçi-liberal Batıcı gibi zaman içinde bazı farklı karakterlere bürünmüş olsalar da büyük ölçüde bugünkü konjonktürün de temellerini oluşturmaktadır. Buna göre hâlihazırda siyasal yelpazenin bir tarafında Demokrat Parti, Adalet Partisi, Anavatan Partisi ve kısmen Milli Görüş hareketinden beslenen Adalet ve Kalkınma Partisi yer alırken, diğer tarafında da Cumhuriyet Halk Partisi yer almaktadır (Geçgin, 2009: 630). 1950’den sonra biçimlenen çok partili yapının oluşturduğu siyasal yapıda kadın, parti ayrımı olmaksızın, –erkeğe göre- eşit olmayan bir düzeyde yer bulabilmiş; siyasette yer bulabilenler de “kadın merkezli” değil, “parti merkezli siyaset” yapmak durumunda kalmışlardır.

Türkiye’deki siyasi partilerin yapılanmasında da eril yapılanma kendini açıkça gösterir. Altındal bu durumu “kadınların gerek parti içi çalışmalardaki yoğunlukları, gerek partilerin yönetim kadrolarındaki durumları dikkate alındığında, büyük ölçüde, politik yarışın dışına itildiklerini görmek mümkündür” diye belirtmektedir (Altındal, 2007: 75). Öte yandan Minibaş da siyasi parti örgütlenmelerinde kadın üyelere karar verme mekanizmalarında yer tanınmadığını, onların, partiye kaynak sağlamak ya da seçim dönemlerinde hemcinslerine daha kolayca ulaşabilmek için görevlendirildiklerini vurgulamaktadır. Dolayısıyla kadınlar, erkek yöneticiler tarafından çizilen sınırlar içinde hareket etmek durumunda bırakılmakta (Minibaş, 1996: 180), böylece eril siyaset içerisinde pasifize edilmektedirler. Eril siyasette erkek, etken, nesnel ve

[‡] Söz konusu araştırma için bkz. (Arı, 1997: 543-551).

karar verici pozisyonlara; kadın ise edilgenlik, duygusallık gibi özellikler yüklenerek, karar mekanizmalarından alıkonulmakta, duygusallık atfedilen ikincil konumlara yerleştirilmektedir (Altındal, 2009:362).

Eril siyaset içinde kadının konumu düşünüldüğünde, siyasi partilerin kadını farklılığı ile bir özne olarak siyasete katmak yerine neden ona simgesel değerler yükleyerek, vitrin olarak algıladıkları anlaşılabilir. Kadınlar eril siyasi ortama ancak eklenerek var olmakta, siyasetin kurucu öznesi olmak yerine birer nesnesi haline getirilmektedir (Aydın, 2016).

Türkiye’de çok partili hayata geçilmesinden bugüne kadar geçen sürede kadınların, istisnalar dışında parti genel başkanlığı, parti meclisi başkanlığı, il başkanlığı gibi siyasette iz bırakan karar mekanizmalarında yer alamadıkları söylenebilir. Bugünkü siyasal yapı içinde kadınların bu kademelere yükselmelerinin zor olduğu görülmektedir. Mecliste yer alan kadınlara verilen görevler, kadınlara toplumda biçilen rollere uygun olarak eğitim, sağlık ve aile gibi alanların birer uzantısı olan kadının özel alanı sayılabilecek alanlarla sınırlı kalmakta, kadınların erkek milletvekilleri ile tamamen eşit statüde görülmelerine yeterli bir gerekçe olarak kabul edilmemektedir (Altındal, 2009: 355). Öyle ki, Minibaş’ın tespitine göre kadınlar uzmanlık alanlarındaki başarıları elverse bile ülke yönetimini doğrudan ilgilendiren savunma, içişleri, maliye ile ilgili komisyonlarda görev alamamaktadırlar (Minibaş, 1996: 180). Bütün bu tespitler, eril siyasetin kadınların siyasette bir “özne” olarak var olabilmelerini engellediğini göstermektedir. Bu durum, kadınların siyasete etkisini azaltmakta, cinsiyete dayalı kamusal politikaların ve toplumsal ilişkilerin daha eşit, adil, dengeli ve ölçülü şekilde dönüştürülmesini geciktirmektedir (Aydın, 2016).

Siyasette kadının varlığına ilişkin bu saptamaların temelinde, kadının erkekten farklı olarak “kadınsı özelliklerinin bulunması”, “kadının içyapısının siyasete uygun olmaması”, “eş ve annelik gibi birincil rollerini yeterince yerine getiremeyecek olması” (Alkan, 2005: 78) gibi modern siyasal düşünceye de içkin olan nedenler sıklıkla dile getirilmektedir. Ülkemiz siyasal sisteminde kadının yer almasını olumsuzlayan bu temel gerekçelere göre biçimlenmiş başka etkenlerden de söz edilebilir. Bu husustaki egemen siyasal söylemin unsurları kısaca, “geleneksel yapı ve dışlanma”, “ekonomik yetersizlik”, “teknik bilgi yetersizliği”, “siyasal partilerin yapıları ve aday belirleme usulleri”, “içsel sorunlar ve özgüven

eksikliği” betimlemelerinden oluşmaktadır.[§] Dolayısıyla bugün siyasi yelpazenin hangi tarafında yer alırsa alsınlar, esasen kadınların, kadim yaklaşıma rağmen siyasete girmek ve siyaseti de bu kadim anlayış çerçevesinde yapmak durumunda oldukları tespit edilebilir. Böyle bir zorunluluk, kadınların siyasette daha fazla sayıda yer almalarını engellemektedir. Öte yandan, bu zorunluluğun, çalışmanın da sorunsal bağlamında, bir başka olumsuzluk yarattığı görülmektedir. Bu da kadınların “dişil siyaset”^{**} yerine “eril siyaset” yapmak durumunda kalmalarıdır. Oldukça önemli olan bu ikinci sorun, bugün pek çok kadın siyasetçi tarafından “gerçek siyaset” ya da “siyasetin asli unsuru” gibi algılanmakta ve dolayısıyla siyasal söylem ve pratiklerin de bu çerçevede gerçekleştirilmesine yol açmaktadır.

2. ERİL SİYASET VE KADINLARIN ERİL SİYASET YÖNTEMLERİ KULLANMASI

2.1. Eril Siyasetin Nitelikleri

Eril siyasette toplumsal olarak kadınlardan çocuk büyütme ve aile odaklı geleneksel cinsiyet rollerini yerine getirmeleri beklenmekte, yaşam alanları “ev”le sınırlanmaktadır. Siyaset alanında ise partilerin yapısı ve siyasal kültür, kadınların önüne set çekmektedir. Öte yandan demokratik sistemlerde kadın katılımını artırıcı süreçler demokratik bir biçimde işlemekte, parti meclisleri kadınları kadın kollarına mahkûm etmekte, adayların belirlenmesi süreci genel merkezlerin ve parti başkanlarının keyfiyetinde gerçekleşmektedir (Sallan Gül, 2007:2). Meclis’e giren çok az sayıdaki kadın milletvekili, genellikle parti tabanlarının ve halkın oyuyla değil, genel merkezlerin süzgeçlerinden geçerek siyasette aktif yer alabilmektedir. Başka bir ifadeyle, erkekler seçim yarışına girip seçilirken, kadınlar partilerdeki erkekler tarafından seçilmekte, seçim süreçleri erkek adayların ihtiyaç, istek ve beklentilerine göre yapılandırılmaktadır. Kadınların erkeklere göre ve hatta onlar adına ev ziyaretlerine gitmesi, parti örgütünü ikna etmesi, propaganda yapması ve seçim masraflarına katkıda bulunması beklenmektedir. Bu da erkeklerin davranış kalıplarına göre düzenlenmiş siyasal yaşamdan, kadınları uzaklaştırmaktadır (Sallan Gül, 2007: 2-3).

[§] Bu hususlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Negiz;Üçer, 2012, 1-23).

^{**} “Dişil siyaset” kavramı, Ayşegül Yaraman’ın “Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili Dişiliksiz Siyaset –“ adlı kitabından esinlenerek kullanılmıştır. Bkz. (Yaraman, 2015).

Eril siyasette başarılı olabilmek için para, zaman, güçlü sosyal ilişki ağları, eğitim ve deneyim gibi unsurların hepsinin aktif olarak kullanılması gerekmektedir (Altındal, 2009: 358). Öte yandan, yerel siyasette başarılı olabilmenin koşulları da farklı değildir. Yerel yönetimlerin çoğu, belli grupların maddi çıkarları etrafında politika üretmekte ve çoğunlukla kadınlar bu belirli çıkar grupları ile bağlantılı olmamaktadır. Belediyecilik, çoğu zaman, ihale yönetimi olarak görüldüğü için kadınların bu alanda var olması pek mümkün görülmemektedir (Derdiyok, 2016).

Öte yandan, toplumsal siyaset algısının eril bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Kadının siyasal yaşam içerisinde yeterince yer almayışı ile ilgili toplumdaki temel yargı, kadınların siyasete karşı ilgisiz oldukları ve bu alanda kendilerini göstermeleri konusunda erkeklere oranla yetersiz kaldıklarıyla ilişkilidir (Altındal, 2007: 1). Kadının siyasette yetersizliğiyle ilgili bu anlayışın “eril siyaset” ölçütüne dayandığı, kadın merkezli bir bakış açısıyla konuya yaklaşıldığında kadının yetersizliğinden değil, bilakis yetkinliğinden söz edilebileceği tespit edilmelidir.

2.2. Kadınların Eril Siyaset Zorunluluğu

Siyasi partiler, siyasette yer almak isteyen kadınlardan ya “erkek gibi” siyaset yapmalarını ya da siyasi partilerin kadın kollarında görev alarak, siyasete “eklemlenerek” görev yapmalarını beklenmektedirler. Böylece kadınların görünür kılınmadığı bu alanda koşullar “ataerkil denetim” ile belirlenmekte ve kadınların sıkıştırılmış bir şekilde var olmaları yeterli görülmektedir. İdeolojik farklılıklar dikkate alınmaksızın siyasi partilerin tamamında halen ataerkil yapının ve geleneksel işbölümünün korunduğu ve kadınların zaman zaman yaptıkları birkaç eleştiri dışında içselleştirdikleri bu yapı içerisinde “parti kimlikleri”ni “kadın kimlikleri”ne önceledikleri, siyasi yelpazede simge olarak görünmeyi yeterli gördükleri tespit edilmiştir (Çakır, 2001’den akt. Altındal, 2009: 365).

Türkiye siyasi yapılanmasında kadınlar, erkek egemen yapı gereğince aktif siyaset yapma olanağından yoksun kalmaktadırlar. Bu nedenle kadınlar siyasetin temel aktörleri değil, ancak erkeklere bağımlı ve erkek siyasetçilere eklenerek siyaset yapma olanağı bulabilmektedirler. Toplumsal işbölümü gereği kadını ev ile sınırlı tutan gelenekçi anlayış, bunun uzantısı olarak siyasi alanda da cinsiyetçi tutumunu korumaktadır. Böylece siyasette yer almak isteyen kadınlar, kendilerini aktif özne olmaktan alıkoyan, kadın kimliklerini parti kimliklerinin arkasına iten, kadınlar için politikaların üretilmediği bir siyasi yelpazenin içerisinde tutan bir sistemin kendilerine ayırdığı bir alanda yer aramaktadırlar. Kadına ayrılmış bir

kesimi olmayan bu alanda kimi kadınlar, kimliklerini dikkate almaksızın “erkek gibi” ya da “erkeksi” biçimde siyaset yaparak varlıklarını görünür kılabilenlerdir.^{††} Dolayısıyla ülkemiz siyasetinde kadınların, kadın kimliğinden arınmış, maskülen bir görünüm ve davranış modeli ile varlık kazanmaya çalışmaktadırlar (Aydın, 2016).

Ayata, çok partili yaşamla birlikte erkeklerle benzer koşullarda siyasal savaşıma giren kadınların, birer zayıflık sayılabileceği kaygısıyla, kadın olma özelliklerinden sakındıklarına işaret etmektedir (Ayata, 1995: 283). Dolayısıyla kadın, erkeksi rollere büründürülen bir alanda söz sahibi olabilmek için mücadele vermektedir. Ancak bu durum kadını güçlü imiş gibi imgelerle donatırken öte yandan kadına yönelik söylemlerin arka plana itilmesine neden olmaktadır. Kadın sorunları gündeme getirilip bu sorunlara çözüm aranacağı beklenirken, ortada başat erkek söyleminin hâkim olduğu bir yapı gözlemlenmektedir (Tokgöz, 1998: 554). Ayata'ya göre "bu söylemi benimsemiş kadınlar; azimli, kendilerini ispat etme gayreti içinde olan, çalışkan, toplum içine girmekten çekinmeyen, kendi kaderlerine hâkim" görünümündedirler. Buna ek olarak bu kadınlar" tartışılır, konuşma rahatlıkları vardır, mücadeleciler ve rekabetçilerdir. Türk kültürü içinde bu tip davranışlar ise erkeğe atfedilmiştir." Dolayısıyla bu özellikler “erkek özellikleri” olarak kabul edilmektedir. Ayata'ya göre "kadın politikacılar bu model içinde cinsiyetsizmiş gibi davranırlar. Bir taraftan gece toplantılarına erkeklerle birlikte giderler; ancak alkol kullanmazlar" (Ayata, 1995: 309).

Gerçekten de ülkemizdeki durum değerlendirildiğinde, kadınların, ya bu alanı erkek alanı olarak kabul ederek dışında kaldıkları ya da kadın konusuna gereken önemi vermeksizin “erkek gibi” siyaset yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Türkiye özelinde Tansu Çiller, ikinci tarz siyasete en çarpıcı örnek olarak verilmektedir (Tokgöz, 1998: 563). Nitekim Çiller'in, “kadın sorununa karşı duyarsız tavırları

^{††} Bu hususta 22'nci dönem CHP İzmir Milletvekili Canan Arıtman'ın siyaset pratiği ve söylemleri örnek verilebilir. Arıtman, Mart 2005'te eve giren hırsız vuranların ceza almaması için yasa teklifi vermiş, eleştirilere "şiddet yanlısı bir talep değil, sadece savunma hakkı istiyoruz" sözleriyle cevap vermişti. Silah sevgisini ise şöyle dile getirmektedir: "İyi nişancıyım. Evime hırsız girse silahımı onu etkisiz hale getirecek şekilde kullanırım. Üç silahım var. İki evde duruyor. Birisini çantamda taşıyorum. Çantamda taşıdığım bir suikast silahı. 6.35'lik, altı mermisi var. Gece çantasına sığacak kadar küçük. En sevdiğim Smith Wesson silahımı ise yatak odamda bulunduruyorum." (Dinç, 2016).

onu, siyaset yapma tarzı olarak kadınlara yönelik olumlu adımlar atması beklenen kadın profilinden uzaklaştırmış ve beraberindeki dönemlerde kadın seçmenler tarafından arka sıralara itilmesine yol açmıştır (Ağduk Gevrek, 2000: 303).

Erkeksi rol modelini benimsemiş kadınların yaşları ve yaşayışlarıyla ilgili birtakım özellikler de belirlemektedir. Bunlardan ilki, “yaşları toplumda genel olarak hiçbir erkeğin koruması altında olmasını gerektirmez şeklinde düşünülen yaşın üstünde olmalıdır. 45 yaş ve üstü buna genel bir taban olarak düşünülebilir. İkincisi, bu kadınlar ya evlidir ya da evlenmeye aday olma yaşının üstünde olmalıdır. Yani bu kadar erkek egemen bir ortamda özel olarak erkeklerle ilişki kurma çabası olmadığını göstermek zorundadır. Ne kendisi ne de etrafındaki erkekler onu korumasız bulmamalıdır, aksi takdirde siyaset içinde büyük dışlanmayla karşılaşır, ciddiye alınmaz, alay edilir ve cinsel sataşmayla karşılaşır. Onun için kadın siyasetçiler hiç göze batmamaya çalışır, genellikle tayyör giyer (koyu renk), makyaj yapmaz, mücevher kullanmaz. Hiçbir toplantı veya göreve ailesini öne sürerek mazeret bildirmez” (Ayata, 1995: 308-309). Dolayısıyla siyasetteki kadınlar, siyasal yaşamları süresince “kadınsı” görünüş ve tutumlarını bastırmak durumunda kalmaktadırlar.

Kadının siyaset alanında yer bulamaması sorunu ulusal siyasetin yanı sıra yerel siyaset düzeyinde de söz konusudur. Nitekim 2004 ve 2009 yıllarında yapılan seçimlerle belediye başkanı olan kadın başkanlara yönelik olarak bir çalışmada, kadın başkanların “kadının siyaset alanında olmama” gerekçeleri şöyle tespit edilmiştir (Negiz; Üçer, 2012:18):

- Toplumun erkek egemen yapısının kadınları, özellikle siyasette göz ardı etmesi,
- Kadınlara toplumda biçilen rollerin, hem yetiştirilme tarzı hem de geleneksel anlayıştan kaynaklı olarak kadını daha çok eve yöneltmesi,
- Kadınlara yönelik, yasalarda eşitlik ve kota gibi pozitif ayrımcı politikaların yeterli ölçüde uygulanmaması,
- Kadınların “siyaset erkek işidir biz yapamayız” anlayışını benimsemeleri,
- Kadınların özgüven sorununun aşılammaması,
- Siyasetin erkekler tarafından parsellenmesi, rantın ve kirliliğin çok fazla ve ön planda olması,

- Siyasi partilerin tüzük ve programlarını hazırlarken kadına pozitif destek olan cinsiyet kotası gibi kadına eşit koşullar yaratılmaya kadar koruyan ve teşvik eden maddelerin bulunmaması,
- Kadınları harekete geçirecek toplum lideri rol modellerinin yetersiz ve samimiyezsiz oluşudur.

Eril siyaseti içselleştiren kadın siyasetçilerin siyasal pratikleri de gittikçe “eril”leşmektedir. Araştırmalar, kadın ve erkek yöneticilerin özellikle davranışsal ve tutumsal açıdan pek farklılaşmadıklarını ortaya koymaktadır (Özen, 1997: 218). Yönetim alanındaki bu durumun, siyaset alanında da benzer olduğu söylenebilir. Kadın açısından bu benzeşmenin nedenleri hakkında bazı hususlara dikkat çekilmektedir. Bunlardan birisi, kadın ve erkeğin benzer çalışma koşullarına sahip olmasının yanı sıra kadınların yönetsel düzeyde azınlık durumunda oluşlarıyla ilgilidir. Tarihsel olarak erkekler tarafından tasarlanmakta olan örgütlerin üst düzeylerinde marjinal bir konuma sahip olan kadın yöneticilerin, normlara uyum sağlama, hiyerarşide üst basamaklara ulaşma gibi güdülerle erkeklere benzer davranışlar gösterdikleri düşünülmektedir. Bu süreçte kadınlar, örgüt öncesi toplumsallaşma sürecinde dişil özellikler edinmiş olsalar bile örgütsel yaşamda ve hiyerarşik olarak yükseldikçe bu dişil özellikleri törpülenmektedir (Özen, 1997: 219). Yönetim alanındaki bu durumun siyaset alanında da büyük ölçüde geçerli olduğu tahmin edilebilir.

Dolayısıyla Koray'ın da belirttiği gibi özellikle ülkemizde kadınlar sadece sayısal yetersizlik boyutuyla değil, seçilen kadınların nitelikleri ve kadın sorunlarına ilgi boyutuyla da siyasal karar organlarında pek temsil edilmemektedir. “Siyaset erkek işidir” görüşünü benimsememelerine karşın kadınlar yine de siyaseti erkek gibi yapmakta; aksi halde siyasal alanda pek şansları olmayacağı görüşüyle kadınca özelliklerinden kaçınmaktadırlar. Bu sürecin sonucu olarak da kadının yalnızca kadın olmaktan gelen sorunlarına kayıtsız kalabilmekte, cinsiyet ayrımcılığı gibi söylemlerden uzak durmaktadırlar (Koray,1991'den akt. Altındal, 2007: 4).

2.3. Kadın Siyasetçilerin Eril Dil Sorgulaması

Eril siyasetin doğası, niteliği gereği erkeklere özgüdür. Kadınların siyasette erkeksi yöntemleri benimsemesi, esasen kendilerine yönelik bu erkeksi bakışın yeniden üretimi anlamına gelmektedir. Böyle bir siyaset anlayışıyla, siyasetin tamamıyla kadınlar tarafından yapıldığı varsayılsa bile gerçekleşecek olan siyaset “eril siyaset” olacaktır.

Esasen kadınların siyasette erkekler kadar başarılı/etkili olmamalarının temel nedenleri, "eril siyaset" yapma yöntemi kullanmak istemeleri ve bu süreçte bu yöntemin kurucuları karşısındaki yetersizlikleridir. Bu nedenle, kadınların kendi siyaset yapma biçimlerini/yöntemlerini oluşturarak, siyasette bu yöntemle erkek siyaset karşısında var olmaları gerekmektedir. Bunun için öncelikle eril siyaset biçiminin kadın siyasetçiler tarafında sorgulanması gerekir. Diğer deyişle, yukarıda belirtilenler ışığında, kadın siyasetçilerin gelenekselci rol tanımlamalarından uzaklaşıp, siyasi alan içerisinde söz sahibi olmaları için öncelikle kadın sorunlarını dile getirmenin yanı sıra bu sorunlara kadın bakış açısıyla yaklaşmaları gerekmektedir. Bu duyarlılığın yaratılması için de erkek egemen zihniyet sorgulanmalıdır (Koray, 1991). Temeli eşitsizliğe dayalı olan ataerkil yapı kırılmadığı, kamusal alan kadınlar için yeniden düzenlenmediği sürece daha demokratik bir düzene ulaşmak mümkün olamayacaktır. Yönetim gücünü kadınlarla erkeklerin eşit bir şekilde paylaşabilme fırsatının yaratılması için siyasal yapının yeniden şekillendirilmesi gerekmektedir (Çakır, 2001'den akt. Altındal, 2007:5).

Coşar'ın 23. Dönem kadın milletvekilleri üzerine yaptığı "Eril Siyasetle Kadınlık Halleri Arasında: Türkiye'de 23. Dönem Kadın Milletvekilleri" adlı araştırmaya göre kadın milletvekillerinin kadına yüklenen toplumsal rollerin siyasal alandaki olumsuz etkileri hakkında belirli bir farkındalık düzeyini yakalamış oldukları söylenebilirken; bu düzeyin reel politik alana yansıtılması hususunda çelişkili bir dil kullanılmaktadır. Kadın siyasetçiler içinde, milletvekilliği sürecinde ya hiç zorlukla karşılaşmadıklarını belirtenlerin ya da karşılaştıkları zorlukları kişisel zorluklar ve/ya da parti kimliğinden kaynaklanan sorunlar olarak nitelendirenlerin oranının, zorlukları erkek egemen siyasal yapıya bağlayan kadın milletvekillerinin oranından fazla olması, çelişkiyi ortaya koymaktadır. Bu durum, gerek erkek egemen siyasal yapının bir unsuru olarak yerleşik kadınlık rollerinin sorgulanması, gerekse kadın hareketi – kadın milletvekilleri arasında daha kalıcı ve kadın merkezli perspektifin yaygınlaştırılması açısından daha işlevsel bağıntı biçimlerinin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir (Coşar, 2011: 20).

3. SİYASETTE KADINA ÖZGÜ ÜSLUP İHTİYACI

Bugün ülkemizde kadınlar, erkeklerin belirlediği siyasete ancak eklenilebilmekte, siyasetin kurucu öznesi olmaktan çok birer nesnesi

olmaktadır. Bu da kadın-erkek eşitliğinin sağlanması sürecinde kadın hareketinin siyasal boyuttaki etkisini azaltmakta, cinsiyete dayalı kamusal politikaların ve toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesini geciktirmektedir” (Sallan Gül, 2003:140-141). Öte yandan bugün ülkemizde erkek merkezli siyaset biçiminin demokrasi, özgürlük, insan hakları, kişilerarası saygı ve tartışma kültürü gibi olguları geliştirebilen bir niteliğe sahip olduğunu söylemek zordur. Çünkü -erkek- "güçlü olmak" üzerine inşa edilmiş olan eril siyaset biçimi, toplumda daima güçlü olmaya odaklanmakta, bu süreçte zayıf olanları, söz söyleyemeyenleri göz ardı edebilmekte; bu da demokrasi ve özgürlük bakımında ciddi sorunlara yol açmaktadır.

Nitekim eril siyasetin 1950’lerden sonraki belirleyiciliği, siyasetçilerin dil ve üslubunu da ülkemize özgü olarak biçimlendirmiştir. Cemal’in tespitlerine göre “özellikle çok partili sisteme adım atıldığından beri diyalog, uzlaşma, tolerans, tahammül gibi demokrasi kültürünün temelini oluşturan kavramlara fazla yüz verilmedi. Daha çok bağırıp çağırdık, bunu siyaset sandık. Kendi burnumuzdan kıl aldırmayan, kendi doğrumuzdan hiç kuşku duymayan tavırlara saplanıp kaldık. Bizden farklı düşüneni, karşımızdakini düşman gibi gördük, demokrasi dışı saydık. ... Bayar-İnönü, Demirel-Ecevit, Özal-Demirel, Çiller-Yılmaz örnekleri bir film şeridi gibi...” (Cemal, 2010).

Siyasi liderlerin her geçen gün dozunu arttırarak sürdürdüğü tartışmaları ve polemikleri, kullandıkları düzensiz üsluplar, topluma ve siyasi parti tabanlarına olumsuz yansımaktadır. Şiddet içerikli üsluplar toplumsal şiddetin de artmasına neden olmaktadır. Toplum, liderlerin tavrıyla özdeşleşebilmekte, kendi tavırlarına bunu yansıtabilmektedir. Sosyologlar ve psikologlar, “Siyasetteki sert üsluplar toplumsal şiddete yol açıyor. Bunun önüne geçmek için siyasetçilerin mutlaka üsluplarını kontrol ve denetim altına almalı”^{††} dediler (Cumhuriyet, 2013).

Kurumlaşmış siyasal alanda ortaya çıkan ve kadınlar hakkında konuşan “toplumsal dil”e bakıldığında birbirinden farklılaştırılabilen üç temel retorikle karşılaşılır. Bunlar (Üşür, 1998: 535):

- Kadınları toplumsal düzenin temeli olan ailenin, milletin ve devletin bekasının sembolik sürdürücüsü, Türk anası olarak tanımlayan muhafazakâr dil,

^{††} Sosyolog ve psikologların bu konudaki ayrıntılı görüşleri için bkz. (Cumhuriyet, 2013).

- Kadınların toplumun eşit ve özgür bireyleri ve demokratik katılımın vazgeçilmez öğeleri olarak tanımlayan eşitlikçi, kadın haklarına dayalı dil,
- Kadınların özgürleşme ve demokratik yeni düzen kurmanın aktif öğeleri sayan ve kadınların kendi adına konuşması üzerine kurulu feminist dildir.

Yukarıdaki toplumsal diller içinde özellikle “feminist dil”in, kadının siyasal alanda kendini gerçekleştirme hedeflediği açıktır. Her ne kadar “feminizm” toplumumuzda ötekileştirilmeye çalışılan bir düşünce ise de söz konusu söylemin yaklaşımının, kadınları eril siyasetin tahakkümünden sıyrarak “kadın merkezli bir siyasete” çağırdığı tespit edilmelidir. Bu bağlamda, kadınların bilinçlendirilmesinin vurgulanması ve özellikle de sosyo-kültürel yapının etkin olarak kendisini gösterdiği siyaset içerisinde yer alma mücadelesinin verilerek, kadın sorunlarının kadınlar tarafından arka plana atılmadığı, kadınla kadının karşı karşıya gelmediği tutumların sergilenmesi gerekmektedir. Bu bakımdan siyasette etkin olabilmek adına erkeksi rol modelinin benimsenmesi gerektiğini savunan anlayıştan uzaklaşılmalıdır. Bu, kadın cinsiyetiyle erkek politikası yapmak anlamını taşımakta ve kadın kimliğinin yok sayılmasıdır. Bu şekilde siyasi alanda yer edinmeler, kadın sorununun tartışılmaması, ataerkil söylemlerin yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir (Altındal, 2007: 5).

Kadının varlığı siyasete nasıl bir anlam katar? Kadının siyasette olup-olmamasıyla siyasette bir kazanım ya da kayıp söz konusu mudur? Sadece erkelerden oluşan bir siyaset alanı, neden sorunludur?

Öncelikle belirtilmelidir ki, empati/diğerkâmlık, kişiye değer verme, sabırlı olma, zayıfın yanında yer alma, öğretme becerisi gibi temel analık vasıflarının siyasete yansıtılması, demokrasi, özgürlük ve tartışma kültürünün gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bir diğer deyişle kadının kendine özgü siyaset dilini ve üslubunu yaratmasıyla, Türkiye’de demokrasi, özgürlük, insan hakları, tartışma kültürü alanındaki veri durumun değişerek, gelişme olasılığı vardır.

Kadınların doğal yetenekleri, ahlaki eğilimleri, savaşa karşı doğal nefretleri, kadın merkezli siyasette temel dinamiklerini oluşturur. Kadın sezgisi olaylar arasındaki görünmez ilişkileri derinden kavramaya müsaittir ve bu kadın zihnini daha bütüncül bir kavrayışa götürür. Kadınların değişim karşısındaki tavrı da erkeklere göre çok daha olumludur. Kadınlar yeni durumlara, hayatın sürprizlerine daha kolay adapte olabilirler. Kadın zihninin bu özgün yapısı, annelik içgüdüsünün hayatı besleyen doğal kaynağı ile birleştiğinde topluma, kamusal alana çok şey

katar. Dünyanın da bu bakışın özenine ve bu içgüdüsel zenginliklerine ihtiyacı vardır (Şahin, 2016). Siyasette mücadeleye, çatışmaya, güç savaşımına yönelik sert dil ve üslubun değişmesi olanağı, büyük ölçüde yukarıdaki nitelikleri sergileyebilen kadın siyasetçiler sayesinde mümkün olabilir.

Kadınlar erkek söylemini sahiplenmeden nasıl siyaset yapabilir? Sirman, bunun parlamentoya çok daha fazla kadının girmesiyle mümkün olacağı görüşündedir. Ona göre "yüzde 33, yüzde 50 gibi kota talepleri bunun ifadesidir. Çünkü o zaman temsilciliğin tanımını değiştirmek için bir şeyler yapılabilir". Sirman'a göre kadınların yapacağı siyaset, kadın taleplerini ve kadın bakış açısını siyasete taşımak olmalıdır. Bu da ancak kadın siyasetçilerin kadınlara hesap verir hale gelmesiyle, kadın örgütlenmelerinin hem parti içinde hem de dışında güçlenmesiyle mümkündür. Sirman ancak o zaman kadın siyasetçilerin, siyasetin, devletin temsilciliğinden çok halkın temsilciliği olarak anlaşılması için çalışabileceğini düşünmektedir. Kadınların siyasette başarılı olmak için eril iktidar söylemini terk etmesiyle, siyasetin tanımı değişerek, çok farklı bir demokrasi anlayışı ortaya konulabilecektir. Temsiliyetin, aynılığın değil, farklılığın temsili olabileceği görüşü yaygınlaşabilir. Siyasetin, şiddet yoluyla birinin ötekini susturması veya kendi bildiğini siyaset olarak kabul edip, başka talepleri dışlama olarak değil, müzakere yoluyla anlaşma olarak tanımlanmasına katkıda bulunabilir (Dinç, 2016).

Böyle bir pratik mümkün müdür? İspanya tarihinde ilk kadın "savunma bakanı" olan Carme Chacon, bu göreve seçildiğinde altı aylık hamileydi. Kadın-erkek eşitliğini ön plana çıkararak ve iş alanında kadınlara verilen hakları genişleten Başbakan Zapatero'nun bu tercihi ülkede polemiklere sebep olsa da Chacon, kadın merkezli siyasetini başarıyla sürdürmüştür (Dinç, 2016).

Öte yandan kadına özgü siyasi üslubun görece daha kolay geliştirilebileceği alanlardan birisi yerel siyasettir. Bir diğer deyişle, mevcut koşullar altında kadın bakış açısıyla siyaset yapmaya en uygun zeminin yerel siyaset olduğu, ulusal siyasette görece zorluklar olduğu söylenebilir. Ayata, kadın siyasetçilerin iki tür davranış modeli geliştirdiğini ileri sürer. Birinci model, "ana modeli"dir. Bu model, mahalli kadın politikacılar tarafından daha fazla benimsenmektedir. Bunu benimseyen kadınlar, erkek-kadın arkadaşlarının sorunlarıyla ilgilenmeye özen gösterirler, problemleri dinlerler, nasihat ederler, dertlerini paylaşırlar, fedakârlıklarını öne sürerler, çok hırslı görünmemeye gayret ederler. Özellikle kendilerinden genç olanlara yakınlık gösterirler. Kendilerine genel olarak "abla"

denmesini isterler. Böylelikle onların desteklerini kazanıp, özellikle mahalli pozisyonlara gelmek için oy beklerler. İkinci davranış modeli, merkez politikacılar arasında daha yaygındır ve genellikle de üstün özellikleri olan, eğitimi yüksek, meslek sahibi, politika dışında bir meslekte yükselmiş, örneğin bürokraside mevki sahibi olmuş veya kendi işinde başarılı olmuş kadınlar tarafından benimsenmiştir (Ayata, 1995:309). Netice itibarıyla kadınların hem ulusal hem de yerel siyasette “kadın olarak kendilerini gerçekleştirebilmeleri”ne yönelik dil ve üslup geliştirmeleri, bir yandan kadınların siyasette niceliksel çokluğuyla, bir yandan da bu konuda “kadın merkezli” siyaset yapımlarıyla ilgilidir.

SONUÇ

Özel olarak siyaset, genel olarak da kamusal alanda kadınların kendi koşullarının belirlenmesi sürecinde aktif ve etkili biçimde yer almadıkça, bu alanlarda eril bakış açısının ve pratiklerinin değişmesi olasılığı çok azdır. Siyasette kadınların varlığı, kadınlara karşı uygulanan cinsiyet ayrımcılıklarının önüne geçmek ve eşitliği sağlamaya yönelik yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılarak, pratiğe geçirilebilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Kadınların siyasetteki yeri yaygın olarak tartışıldığı üzere salt “nicelik”le ilgili değildir. Kadının siyasetteki yeri, ancak onun siyasetteki “anlamı” ile bütünleşirse siyasette kadın var olabilir. Yani siyasette kadın oranının artması yanında, kadın sorununun farkında olan kadınlar tarafından siyaset yapılması ve bu bağlamda “siyasetin kadınsılaştırılması”na ihtiyaç olduğu söylenebilir. Nitekim öteden beri ülkemizde gerçekleştiği biçimiyle, kadın sorunlarını merkeze alarak ve “kadınsı değerler”e dayalı olarak siyaset yapma bilincine erişememiş kadın siyasetçiler, son tahlilde eril siyasetin güçlenmesini sağlamakta, siyasette kadınlar için köklü değişimler yaratılması olanağını ortadan kaldırmaktadırlar.

Eril siyaset değerlerinin belirleyici olduğu ülkemizde, anne ve kadın rolleri öne çıkarılarak kadınların siyasette pasifize edilmesi söz konusudur. Kadının siyasal ve toplumsal alanda eril siyasetin bu boyutunun farkına varması ve bunun değiştirilmesi için çabalaması gerekir. Negis ve Üçer’in de belirttiği gibi bu konularda gerek eşinden gerekse çevresinden alacağı destek, kadının kariyer hedeflerine ulaşmasında kısmi gecikmelere yol açsa da; sonuca ulaşmasını engellemeyecektir. Yapılabilecek zaman ve kariyer planlama sayesinde kadınlar, önceliklerini belirli zamanlarda değiştirmek koşulu ile kariyer hedeflerine ulaşabileceklerdir. Kadın için sorun, toplumda kendisine biçilen yer ve rolün

dışına çıkması gerektiğinin farkına varıp, bunu topluma da ispat etmesidir. “Siyaset erkek işidir”, “elinin hamuruyla erkek işine karışma” tarzındaki anlayışları yıkacak çok sayıda lider kadına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunu sağlamak için de teoride tartışılan kadının katılımının önündeki engellerin kaldırılması önemlidir. Ülkemizde özellikle 1980 sonrasında özellikle kadına yönelik birçok hareketin kurumsal bir yapıya kavuşarak çeşitli ulusal ve uluslararası metinlerle de güvence altına alınmış olması kadının toplumda her açıdan var olması adına önemli kazanımlar sağlamıştır. Bunların yanı sıra kadını erkek karşısında eşit temsile götürecektir düzenlemelerin de, gerek siyasal partiler düzeyinde gerekse yasal düzenlemelerde yapılmasının siyasetçi kadınlar tarafından önemle vurgulanmasına ihtiyaç vardır (Negis; Üçer, 2012: 21).

Kadınların bilinçlenmesi ve özellikle de eril niteliklerin belirlediği siyaset içerisinde yer alma mücadelesinin verilerek, kadın sorunlarının kadınlar tarafından arka plana atılmadığı, kadınla kadının karşı karşıya gelmediği tutumların sergilenmesi gerekmektedir. Bu bakımdan siyasette etkin olabilmek adına erkeksi rol modelinin benimsemesi gerektiğini savunan anlayıştan uzaklaşılmalıdır. Bu, kadın cinsiyetiyle erkek politikası yapmak anlamını taşımakta ve kadın kimliğinin yok sayıldığı bir tutum sergilenmektedir. Bu şekilde siyasi alanda yer edinmeler kadın sorununun tartışılmadığı, ataerkil söylemlerin yeniden üretildiği bir konuma doğru çekilmektedir (Altındal, 2007: 5).

Unutulmaması gereken hususlardan birisi, gerçek anlamıyla temsil, niceliksel temsilin ötesinde kadınların kendi ihtiyaçlarını tanımlayıp, politikleştirebilecekleri niteliksel varlığıyla mümkündür. Bunun sağlanabilmesi, öncelikle kadınların sayısal olarak daha fazla sayıda temsiliyle mümkündür. Ancak siyasette kadınlar, söz konusu sayısal çoğunluğa ulaşmış bile olsalar, “kadın değerleri”ne dayalı bir siyaset biçimi belirlemedikleri sürece siyasette niteliksel bir dönüşüm gerçekleşmeyecek, eril değerler siyaseti biçimlendirmeye devam edecektir. Dolayısıyla ülkemizde barış ve hoşgörüye dayalı, insan merkezli bir siyasetin yaratılabilmesi ve buna uygun dil ve üslubun geliştirilebilmesi adına, kadınların siyasetteki varlığının bir “fırsat” olduğunun bilincine varmak gereklidir.

KAYNAKÇA

Ağduk Gevrek, Meltem (2000), Cumhuriyetin Asil Kızlarından ‘90’ların Türk Kızlarına...1990’larda bir “Türk Kızı”: Tansu Çiller, Vatan Millet Kadınlar, Der. A. Altınay, İletişim Yayınları, İstanbul.

Alkan, Ayten (2016), “Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?”, http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/03/aytenh.yerel_siyaset_kadınlar_icin_neden_onemli.pdf (18.02.2016).

Alkan, Ayten, (2005), Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı, Dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara.

Altındal, Yonca (2009), “Erkeksi Siyasetin ‘Erk’siz Dublörleri”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: 12, S: 21, Haziran, 351-367.

Altındal, Yonca (2016), “Kadının Siyasette Yer Almasında Erkeksileşme Tartışmaları”, cws.emu.edu.tr/en/conferences/2nd_int/pdf/yonca%20altindal.pdf (05.02.2016).

Arı, Mehmet (1998), “Erkek Egemen Mecliste Kadınlar”, 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar Ve Gelecek, Ed.O. Çiftçi, Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yay., Ankara.

Ayata, Ayşe (1995), "Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı", Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İletişim Yayınları, Der: Ş. Tekeli, İstanbul.

Aydın, Sare (2006), “Siyasete Kadın Eli Gerek”, <http://kadem.org.tr/siyasete-kadin-eli-gerek-sare-aydin/> (02.02.2016).

Berktaş, Fatmagül (2016), Kadınlar, Siyaset ve Demokrasi, http://arsiv.sodev.org.tr/Okullar/SDO/ders_notlari/kadınlar_siyaset_demokrasi.html (22.01.2016).

Bozatay, Şeniz Anbarlı; Kutlu, S. Ziya (2014), “Siyasette Kadın Temsili Açısından 30 Mart 2014 Yerel Seçimi Sonuçlarının Çanakkale İli Örneğinde Değerlendirilmesi”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Bahar, S:16, 131-156.

Cemal, Hasan (2010), “Siyasette üslup meselemiz hiç değişmiyor!”, Milliyet, 12.02.2010.

Coşar, H. Simten (2011), Eril Siyasetle Kadınlık Halleri Arasında: Türkiye’de 23. Dönem Kadın Milletvekilleri, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği Ankara Şubesi, 2. Baskı, Ankara.

Cumhuriyet (2013), Siyasette Üslup Neden Gerekli?, 08 Ocak.

Çaha, Ömer (2010), Sivil Kadın, Savaş Yayınevi, Ankara.

Çakır, Serpil (2001), Bir’in Nostaljisinden Kurtulmak: Siyaset Teorisine Ve Pratiğine Cinsiyet Açısından Bakış. Yerli Bir Feminizme Doğru, Der. İlyasoğlu A. Akgökçe, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Çitçi, Oya (1982), Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar, TODAİE Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara.

Derdiyok, Bilge (2016), “Yerel Seçimlerde Kadın Adayların Görünmezliği Sorunu”, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/976-yerel-secimlerde-kadin-adaylarin-gorunmezligi-sorunu>.

Dinç, Gökçen B. (2016), “Siyaset Ve İktidar Erkeklerin mi?”, <http://www.yeniaktuel.com.tr/tur102-1,182@2100.html> (12.01.2016).

Geçgin, Ercan (2009), “Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımı: Ankara’da AKP’li Ve CHP’li Kadın Karşılaştırması”, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Adnan Menderes Üniversitesi, Ekim, Aydın.

Gül, Songül Sallan (2007), “22 Temmuz Seçiminin Galibi Kim? Bıyıklı Kadınlar mı Yoksa Eril Siyaset mi?”, Toplum ve Demokrasi, 1 (1), Aralık, 1-26.

Menteşe, Sabit (2014), “Siyasette Kadının Yeri Ve Önemine İlişkin Bir Araştırma: Tunceli İl Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: 16, S: 1, 83-113.

Minibaş, Türkel (1996), Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu, Der: N. Arat, Say Yayınları, İstanbul.

Negiz, Nilüfer; Üçer, Nilay (2012), “Yerel Siyasette Seçil(e)meyen Kadın: 2004-2009 Mart Seçimleri Düzleminde Analitik Bir İnceleme”, Çağdaş Yerel Yönetimler, C: 21 S: 2 Nisan, 1-23.

Şahin, H. Hümeysra (2016), Siyasetin Cinsiyeti, <http://www.aksam.com.tr/yazarlar/siyasetin-cinsiyeti/haber-389498> (08.02.2016).

Tokgöz, Oya (1998), Doğru Yol Partisinin Kadına Yönelik Söylemi (1987-1995), 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar Ve Gelecek, Ed. O. Çiftçi, Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yay., Ankara.

Üşür, Serpil Sancar, “Siyasal Alanda Cinsiyetçilik ve Kadınların Söylemsel Kuşatılmışlığı”, 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar Ve Gelecek, Ed. O. Çiftçi, Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yay., Ankara.

Yaraman, Ayşegül (2015), Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili Dişiliksiz Siyaset-, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Yaylı, Hasan; Eroğlu, Gülçin (2015), “Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili”, International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS), Special Issue 3, 504-524.